

יְיִשׁוּבָנוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּאֵהֱלֵי שָׁמַיִם

א. עין אי"ה שבת | פרק ב' סימן ה'

"פתילות ושמינים דמתניתין לענין חנוכה, אמר רב מדליקין בהם, מ"ט דרב קסבר כבתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה".

השמן הטהור, שמנה של תורה, והפתילות הטהורות המאחזות בהן אורה של תורה יפה, המה נחלת ישראל באמת. אמנם יד ד' נטויה על עמו שלא לעזבנו גם בעבודתנו, והוא שוכן אתנו בתוך טומאתנו. ע"כ כדי לקיים את האומה בכל ימי נדודה בגלות החיל הזה, שאין אתנו נביא ולא יודע עד מה ע"י ההתערבות בין הגוים נשמע בבית יעקב דעות רבות נשאבות מחכמת האומות, וכדי שאותן הדיעות לא ישיכחו אור תורה מישראל, כי מצד הגלות והשפלות הלאומית ימשך האדם אחרי הדיעות המפורסמות בין אומות העולם ששעתן מצלחת אעפ"י שאין להן בירורים, וכרוב הדיעות המופשטות הן רק נטיות ואומדנות בעלמא, בכ"ז היתה יד ד' את עבדיו ובכל דור ודור קמו חכמי ישראל לחזק את אור התורה דוקא ע"פ אותן הדיעות הנכריות, אע"פ שאין אחריותן עלינו, ואינן דומות כלל לאור ד' של תורת אמת שהיא אמת נצחית ואור קיים לעד. אמנם הדיעות המתחדשות לפי רוח בני"א וחכמי הגוים, הן כאור הנר הדועך, שמאיר לזמן קט ועומד להכבות, כי בעבור דור או דורות והנה ההנחות של המושכלות הראשונים חלפו ועוד אינן, מ"מ כשהן שולטות בשעתן בני הדור נמשכין אחריהן. ואם לא ה' כלולים באור התורה ג"כ אותם הפנים של אפשריות ההסכמה לכאלה, היו רבים מחלושי דיעות נסוגים מאחרי תורת ד' בשביל הבלי נכו. ע"כ יד ד' הכינה לשמור כללות האומה שיהי' פנים בחכמתה לתן מקום ג"כ לאותן הדיעות המפורסמות ומוצלחות בשעתן. אע"פ שרק בכבידות יש לתן יחס לאלה הדיעות שמקורן ממעין זרים עם גופי תורה, עם המצות המעשיות ודיוק ההלכות בכל מרחב החיים הדתיים, ואינן נמשכות אחר הפתילה הגופנית שבתורה, מ"מ הן נאחזות בה במקצת בסמך ודוחק, וגם זה יפה להגן בעד זרם הזמן. אמנם צריך לדעת כי דיעות כאלה לא ינחלו את הנצחיות, ואורן כאשר יכבה אין אנו זקוקים עוד לקיים דבריהן, כי עצת ד' בתורה נעלה ורוממה היא מכל דיעות מחודשות העולות על לב האדם ורוחו. גם חלילה לנו ע"פ הנטיות של אלה המושכלות לשלח יד במעשי התורה לשנותם לפי רוחם. כי אסור להשתמש לאורה, רק בתור רעיון המעורר ומניח את הדעת לשעה, לבל תגדל סערת הלב החלש בראותו רוח חכמת הזמן עומד בצר ליסודי התורה, הונח בכח התורה ג"כ האפשריות להשוותם ולהתאימם, אבל לא בתור עמוד קיים ליסוד מעשי. זהו ערך נר חנוכה ונצחון החשמונאים על היונים, שרוח יון וחכמתה פעלה על בית יעקב באיזה דיעות ומחשבות חדשות.

גם זו היתה מאת ד', הפליא עצה הגדיל תושיה, להכין הגנה לדורות, הגנת שעה, כאשר שלטונם של החשמונאים במלוכה הי' ברוח לאומי כזה אשר לא לפי הדרך הנצחי של ישראל, שכרת ד' ברית המלוכה לדוד. אמנם באשר לא ה' הזמן עדיין מוכשר לזה, היתה עזרת ד' עמם לסעד סוכת דוד הנופלת עד אשר תבא העת המאושרה שיהי' "אור ישראל לאש וקדושו ללהבה", וכסא דוד יקום, אשר "בשם קדשך נשבעת לו שלא יכבה נרו לעולם ועד". מלכות בית דוד היא המחוברת ביחוד עם אורה של תורה, כאשר כן היתה מדתו של דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, נעים זמירות ישראל, ומשים לילות כימים בתורת ד' ועם זה מלא עז וגבורה ועושה חיל בחוזק ממלכה. האור הלאומי הישראלי הנובע מאורה של תורה, אותם הכחות המתילדים על פיהו באומה אינם דומים לאותם הכחות המתילדים ע"פ הגיונות הבאים מן החוץ, שהם אינם נאחזים יפה באור תורה והאור מסכסכת בהם. אבל המדות, הכחות והמעשים, הבאים ע"פ ההשפעה השלמה שתעמוד לעד לעולם, כשכל הדיעות המדות והכחות הכלליים שבאומה יהיו נובעים רק מבארה של תורה, אז תודע יד ד' את עבדיו, שהאור יהי' אור נצחי, אור חדש על ציון, אור אמיתי שמועיל כמו בהרחבת הדיעות והפרכת המושכלות. כן להעבודה המעשית בפועל, "כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים", "ד' בדד ינחנו ואין עמו אל נכו". ע"כ השמינים שאינם נמשכים אחר הפתילה, כלומר הדיעות שרק בדוחק ולחץ יש לחברן עם תורת-ד'-תמימה בגופי מצותיה, והפתילות שהאור מסכסכת בהן, כלומר כחות לאומיים נקלטים מרוח העמים, שרק מעט הטהור ויצאו מחשכת העמים וילבשו מחלצות ישראליות, אמנם האירו לנו גם באורם הכהה את חשכת הגלות אבל אינם מהאורה הקיימת, כשרים הם לנר חנוכה, שהיתה כבר מהניסים שלא נתנו להכתב, כי האורות הללו הם רק כסמוכות לחולי הגלות והדלדול. אמנם קודש הם, כי צריך להכיר גם בזה יד ד' וחסדיו, כי הכין מחסה שלא תפוג תורה ולא יאבדו דרך המון בנים הנוטים לרוח השורר, להיות להם גורל בקהל ד', לשמור מצות ד' כתורה וכמצוה, ושלא להפרד מאלהי ישראל ומעמו. כי סוף כל סוף יש בתוכן הפנימי שבהם הפונה לדרכה של תורה גרעין חתום בחותמה של תורה, דכתיב בה אמת, פך שמן חתום בחותמו של כה"ג, אבל המתפשט ומתרחב לאורות המתחדשים בגלות בהתערבות בין העמים. המה אף בהסכמתם אל התורה, אורות של שעה, שאם כנתה אינו זקוק לה. ואף אם הותאמו באיזה משך זמן אל התורה ומצותיה, לא נעשו מעולם מעיקריה, ואסור להשתמש לאורה, לדון בהם במעשה בתור חק ומשפט כתוב.

ב. עין אי"ה שבת | פרק ב' סימן י"א

"שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמינים שבהיכל".

יחס ישראל אל אה"ע, חכמתם מנהגיהם ונימוסיהם, כבר פרשו חז"ל ההפרש שבין הקובלנא של "וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם עשיתם" לאותה של "וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם לא עשיתם", כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם. אמנם העשייה כמתוקנים שבהם גם היא צריכה שמירה יתירה שלא ימשכו אחריהם לעשות ג"כ כנימוסים המקולקלים. והיסוד הנאמן להנהגה בזה הוא, שישאל צריך שישמור את רוחו ולבבו מכל משמר, אם לפעמים יראה דבר טוב, הנהגה ישרה ותיקון ישובו של עולם בעמים ויקחם להביאם לגבול, יראה שלא רוח העמים בכללו יכנס לתוכן חייו הפנימיים, כי בהכנס רוח העמים לתוך חיהם של ישראל אז אין מעצור ואין מעמד. אז כבר נהדף רוח ישראל ממקומו ועל כסאו ישב זר, כ"א רוח ישראל צריך שיהי' איתן וקבוע בלב. התורה והמצוה וכל המדות הקדושות שהן שייכות לה, צריכות שיהיו חסנם ומעוזם של ישראל. ומצד החיצוני והטפל שבחיים, מצד צורך השעה וישוב העולם, יפנה לפעמים לקחת מכל דבר טוב שימצא אצל הגויים אשר סביבותיו. וכ"ז שרוחו בקרבו איתן ונאמן לשם ד' אלהי ישראל ותורתו, הדבר אינו מצוייר כאילו הגויים נכנסים אל גבולו ונוגעים בנחלתו, כ"א הוא יבא לקחת מאתם, או המה יביאו לו את הדרוש לו לקבל מהם, יפיתו של יפת באהלי שם.

אבל כאשר רוח יון פרץ להכנס בתוך עומק קדושתן של ישראל, לעשות צביון חדש על הרוח הישראלי, ותשוקות חדשות בפנימיות החיים הישראלים ע"פ המדה היונית, כיון שנכנסו להיכל, טמאו כל השמינים שבהיכל, לא פסלו רק את עצמן של אותן הדיעות והתכונות שנפגמו ע"י המגע עם התרבות היונית ההוללת, כ"א הדבר פעל על כל המערכה של הדיעות והמדות המעשים והתורות, לתן בהם טעם לפגם, להורידם מקדושתם ולמנע פעולתם הטובה והקדושה על עם ד'. ולמען יהי' לנו עמוד זה יסוד להורות את הדרך בגלותנו ופיזורנו בין העמים באיזה אופן נתיחס אליהם לחכמתם ומנהגיהם, להשמר שלא יכנסו אותם הדברים הנקלטים מאויר ארץ העמים בפנים חיינו המקודש בקדושת שם ד' יתברך הנקרא עלינו, לבלי נתפתה לאמר, כי אם הזרם הזה יגע רק בחלק קטן מהדיעות והתכונות שע"פ התורה, כי רק חלק זה הנראה לעינינו שמתחלל אנו קובעים, ואף שגם מצד חלק אחד מחמדת חיינו ואור תורתנו שמתחלל ע"י מגע זר, די הוא להבדל ולהתרחק ולשמור מכל משמר את אורח החיים האמיתיים. אבל חלושי הדיעות יתנחמו כי יחיו בנותר, ועוד המון רב של תורות אמת וחקי חיים לפניהם, שהם יחיו בהם למרות החסרון הנמצא במקום הנפגש ברוח הזר שחדר כבר אל עומק החיים הפנימיים שלהם. למדנו שכיון שרק נכנסו יונים להיכל, כיון שרוח הזר חדר עד לפנינו, עד לחיי התורה והקדושה לפגוע בהם, לשנותם כמעט על פי צביונם הם, כבר טמאו כל השמינים שבהיכל. שוב לא יניחו זוית אחת, וכארכה של חכמתם יתפשט זרם הזר והמשחית בכל גופה של האומה, לקלקל טעמה אמונתה ותומתה, וכל שמן משחת קודש משמנה של תורה, הכח המקדש והמאיר מחשכנו בכל המצבים, הנה יטמאוהו, עד שאם ישארו מעשים פרטיים מן התורה ביד אלה הנפתים אחר רוח זר, יהיו כמצות אנשים מלומדה, וע"פ רוב הדברים הטפלים ישאירו, ולא יהי' בכח השמן הנטמא להאיר אור קודש.

ויותר מזה, שאינני קובע מסמרות בדבר, שיהיו חניכי הישיבה, אפילו המצויינים, דקא רבנים. אדרבא, כל חפצי הוא, שיהיו מהם מתלמידים, במשך שנות לימודם, חלק הגון מידיעות שמושיות, ואותם שיש להם נטיה למלאכה יתלמדו איזה שעות ביום בבית-המלאכה, אשר כבר הועמד עמנו פה במוסד „שערי תורה“ (שהו מקרוב אשר נוסד, ערך שנתים, ועתה הוא עומד ב"ה במדרגה כזאת, עד שהבנק אנגלא-פלשטינא הכין על ידו ארון-ברזל, ע"פ תכנית הארונות האירופאיים, בפורמאט גדול, והם מלאים רצון מטיב המלאכה). עד שיצאו לנו ג"כ גדולי-תורה שיהיו בעלי-אומנות, המתפרנסים מיגיע-כפם, או אנשים מוכשרים לכל עסקי החיים, ותהיה התורה נלפדת דוקא לשמה, משום תכלית החיים שבהגיון התורה וחתבה.

אין אנו זקוקים בשום אופן ללמוד מדרכי אירופא — אע"פ שגם זה איננו כלל מוחלט, וממתוקנים שבהם הלא עלינו החובה ללמוד⁸, אבל בימינו נתקלקלו כ"כ הדיעות, עד שקשה למצא את הנקודה של המתוקנים שבהם, — אבל עלינו לחדור ביותר בתוך מאור התורה עצמה. לא תוכל לעד התורה להיות מצומצמת רק בחקר הלכה המעשית לבדו, החלק הרוחני שבתורה, לכל רחבו, עמקו והיקפו, מוכרח גם הוא למצא מקום בישיבה. האגדות, המדרשים הנגלים והנסתרים, ספרי המחקר והקבלה העיונית, המוסר והרעיון, הדקדוק, הפיוט והשירה, כמובן של חכמי אמת וחסידים הראשונים, גם הם הנם גופי תורה, שאף ע"פ שאי אפשר לתן להם כ"כ זמן וכ"כ קביעות, כמו ההלכות והתלמודים, הפוסקים הראשונים והאחרונים, מ"מ א"א כלל, ביחוד בימינו, וביותר בארץ-ישראל, הדורשת תעופה רוחנית מבניה בטבע קדושתה, המלזה את כל אורה, למנע את כל אלה מלקחת עבורם מקום חשוב. וצד חידוש זה הוא מוכרח בדורנו, ומוכרח הוא ביותר בישוב החדש, הדרוש רפואה רוחנית. וחדש כזה איננו אירופי, בשום אופן, כ"א כולו שלנו.